

ספרות ילדים בין פואטיקה לפוליטיקה

עבודת סיום קורס.

לימודי תואר שני בספרנות מיידענות, מכללת דוד ילין.

מגישה : תמי פיליפ

למרצה : ג'ב רננה גרין-שוקרון.

1

על הספרים :

תוכן העבודה :

הקדמה.....	ע"מ 3
על ה'אחר' וה'אחרות'.....	ע"מ 4-5
על ספרות הילדים והתייחסותה ל'אחר'.....	ע"מ 6-9
על הפוליטיקה של ספרות הילדים.....	ע"מ 10-12
על ספרות קווירית לילדים ולנוער בישראל.....	ע"מ 13-15
ניתוח 2 ספרי ילדים.....	ע"מ 16-21
סיכום.....	ע"מ 22
ביבליוגרפיה.....	ע"מ 23

הקדמה :

הנושא של 'האחר' פוגש אותי במקום מאד אישי ועמוק, מטלטל משהו.

הנושא עורר אותי לחשיבה רבה אודות :

'כמה אני אחרת ? כמה כול אחד מאתנו הוא אחר וכמה הוא נורמלי ?

כמה חלקים בנו שייכים לאחרות וכמה לנורמליות,

ובכלל האם אחר משמעותו לא נורמלי ? לא בתלם ?

ותהיתי כמה הנושא של האחרות הוא מקובע, קבוע, סטטי, וכמה הוא טרנספורמטורי ?

משתנה ? בעל יכולת השתנות ?

תהיתי מה הופך את האחר לנורמלי, ובהחלט מה הופך את הנורמלי לאחר ?

מה משאיר אותנו 'אחרים' ?

האם 'אחרות' היא יחסית או קבועה,

מי מגדיר את האחר ?

האם האחר מודע לאחרותו ?

האם האדם עצמו יכול להגדיר עצמו כאחר ?

וכיצד ספרות הילדים מתמודדת עם ה'אחר' עם ה'אחרים'?

כיצד היא תופסת את ה'אחר' מקטלגת אותו, מתייגת אותו,

האם מעניקה לו כוחות, השראה, אופטימיות ?

כיצד מתארת את היחסים בין ה'אחר' והחברה ?

יצאתי למסע קצר במדגם בהחלט לא מייצג,

מנסה ללקוט את ההבנות הדקות, את התובנות היקרות,

את הראייה הספרותית, ואת אותות הנפש,

ללמוד, להחכים, לדייק את הרזולוציות הדקות, את

התובנות העדינות.

על ה'אחר' וה'אחרות' :

במאמרה מביאה ג'ב גרין-שוקרון את הגדרתו של מילון אבן שושן ל: 'אחר' במספר הגדרות :

1. לא זה, שונה מזה.
2. נכרי, זר.
3. הבא אחרי הקודם, זה שאחריו.
4. כינוי לאלישע בן אבויה, רבו וחברו של ר' מאיר, לאחר שנתפקר.

מילון נוסף **ובסטור** מפרש את האחר : נוסף, נספת, שונה, רחוק ממה שמתייחסים אליו במקור, שונה בטבעו או בסוגו, כול אלטרנטיבה. (גרין-שוקרון, רננה 2006).

כלומר האחר הוא כול מי שאיננו אני, ששונה מקבוצתי, האחר יכול להיות ייחודי בתכונותיו, אך קרוב ודומה במאפיינים רבים לפרטים האחרים באותה קבוצה. אם שונה במספר מאפיינים גדול נחשב זר, חריג, יוצא דופן, מנוגד, במדעי החברה נחשב האחר כמי שאינו שייך לקבוצה המרכזית-ההגמונית בחברה, הקבוצה בעלת הכוח. קבוצת המיעוט נאלצת להסתגל ולהתאים עצמה לרוב, על מנת שלא יעורער הסדר הציבורי.

המושגים של רוב ומיעוט מגמתיים ומנציחים את הסטטוס קוו ואת הסדר ההיררכי הקיים. האחר יכול להיות זה שאנו רוצים ללמוד ממנו, וזה שאנו רוצים בו בעת להבדל ממנו.

תהליך זה הוא בלתי מודע, ובאופן פסיכולוגי מטרתו לשימור מסגרת הקולקטיב, הפרט בתהליך יבטיח את אמונו בערכים שעליהם מושתת הקולקטיב, ונאמנותו לקבוצה ולמטרותיה יתחזק.

האחר בו בעת גם מסקרן, אך גם מאיים. האחר גורם לי לבחון את עצמי, לדעת את הייחוד שלי, להבין למי אני דומה, במה אני שונה, האם אני מרוצה מעצמי ביחס אליו ?

בחברה הישראלית מוגדרים היום רבים כ'אחרים' דתיים, חרדים, מתנחלים, ערבים, בדואים, עולים, תושבי עיירות פיתוח, מזרחיים, עובדים זרים, עבריינים, נוער בסיכון, נכים, מפגרים, חולי נפש, ניצולי שואה, בני האלפיון העליון, ועוד הכול תלוי במיקום החברתי של השואל. גם בחברת ילדים השונה זה שלא משתתף במשחק עם כולם הוא האחר. ה'חנון', השמן, הרזה, בעצם כול אחד מאתנו חווה במהלך חייו פרק של היות אחר, של תחושת חוסר שייכות לחברה, האחר הוא זה שקולו מושתק, זה שאיננו רוצים לשמוע אותו, שנשמע אותו רק שכבר לא יוכל לשאת את מצוקתו.

ומה תפקיד הספרות בנושא זה של ה'אחר' ?

הספרות מביאה לנו את קולו של האחר, כמו גם את הדימוי הפנימי שיווצר אצלנו הקוראים כלפי האחר. לספרות תפקיד חיוני ומכריע לקיומה של החברה. הספרות יכולה לגרום לילד הקורא לראות את האחר מקרוב, לראות אותו כאדם מורכב, להציף לתוך עולמו, ואף להרגיש במקומו.

הספרים שמתייחסים לאחר דנים בדמותו ומעצבים אותה כדמות שטוחה או חד ממדית, או כדמות עגולה המתפתחת ומורכבת, כדמות חיובית או שלילית, אשר תורמים לשינוי הדעות הקדומות ומביאים לידי יצירת חברה אחרת, רגועה יותר, מתחשבת ותומכת. (גריין-שוקרון 2006)

הספרות גם מסייעת בתהליכי החברות ובהקניית ערכי חברה ותרבות. ערכים דידקטיים מוכנים בדרך עקיפה, על מנת להשפיע ולעצב השקפת עולם לדור הצעיר.

בפילוסופיה האחר הוא מונח המציין את כול מה שהזהות החברתית השלטת מדחיקה לשוליים ע"י האני החברתי הדומיננטי, האחרים אינם עשויים מקשה אחת, (פלק-פרץ, סמדר 2014).

על ספרות הילדים והתייחסותה ל'אחר'

המסרים כלפי המיוחד בחברה נעים בספרות הילדים מהתרחקות והגבלת השייכות של אותו חריג לחברה, ובין גישה חיובית ומסר חיובי שמכיל בחובו גם כבוד וגם קבלת הפרט. הספרות גם מפגישה אותנו הקוראים עם דעותיו של היחיד החריג כלפי עצמו, כלפי חריגותו, מתחושת נחיתות וקיפוח ועד ניסיונות של היחיד לחקות את הזולת על מנת להתקבל לתוך החברה, גם במחיר של כניעה לאוניפורמיות המופעלת עליו, וביטולו העצמי ועד לניסיונות להעז ולשמור על עצמיותו, למרות הכול. (גרון 2008). כלומר האחר יישאר אחר ואני אשאר אני והשונות שבין 2 הישויות תיצור תקשורת מפרה ומהנה. כלומר יצירת שותפות וגשר תיווצר דווקא מתוך אבטחת וכיבוד השונות וההבדל. (פלק-פרץ, סמדר 2014)

מהם עמדות החברה כלפי היחיד המיוחד ?

נבחן 3 מצבים,

קבלת החריג אל אף שאינו עומד בנורמות.

לדוגמא בשיר יוסי ילד שלי מוצלח. הילד מתנהג שלא כצפוי ע"פ קודים של החברה, יוסי נסחף ע"פ גירויים בסביבה, ומביא לאמו מה שלא בקשה. כתוצאה ממעשהו נשאר הבית ריק, אין מוצרים שנדרשו, אך האימא בזכות הבנתה ואהבתה מקבלת את בנה, ורואה בו 'מוצלח'. דוגמאות נוספות מובאות במאמר.

קבלת החריג רק אם עומד בנורמות.

לדוגמא בשיר **בן יקיר** של רבקה אליצור הילד מצייר על הקירות בצבעים שונים וגם בגיר, והאם מכנה אותו ילד רע, בהתאם למעשיו. האם אינה מוותרת על חינוך הבן להתנהגות נאותה בבית. האם אוהבת את בנה אך יחד עם זאת כועסת עליו, ונוזפת בו, אין לקבל את החריגות,

התייחסות חד צדדית וסטיגמטית ליחיד המיוחד ושינויה.

בעקבות אירוע כלשהו משתנה עמדת החברה כלפי היחיד החריג, לדוגמא בסיפור של נירה הראל נוח בלי מוח, מתייחס הילד רק למכונניות כול הזמן, התנהגות שנתפסת כסוטה עד שתאונת דרכים ברחוב דורשת התייחסות של מומחה לדבר, כנוח, אוהב המכונניות, בכך שתורם מידיעותיו משנה את יחס החברה אליו. הכישרון המיוחד תרם ברגע אחד של חסד לחברה עד שזו הכירה בתרומתו של החריג.

סירוב לקבלת החריג מכול וכול.

החריג אינו מתקבל בחברה כמו שהוא, ויש רתיעה מקבלתו ככל האדם. האחר מקבל יחד שלילי, מבודד מהחברה, סופג תחושות עלבון, מנסה לחקות את החברים אך נסוג מהם. מתוסכל, וחש חוסר אוניס מול הכלל. בספר משהו אחר של קתרין קייב בתרגומו של יהודה אטלס, גיבור הספר החריג שוהה לבדו, יודע שהוא אחר, ובודד. עד שמגיע משהו שגם הוא חריג וחובר אליו לשותפות אמיתית. גם תחושותיו של החריג כלפי עצמו נעים משהייה במקום שלו גם אם ע"פ הגדרת החברה הוא אינו קונפורמי, ועד בהעזה להיות מי שהוא למרות הגישה לאוניפורמיות, דרך כניעה

לאוניפורמיות וביטולו העצמי, ועד לתחושת קיפוח, נחיתות ודמוי עצמי נמוך. נפרט הקטגוריות השונות.

היחיד המיוחד בעל תחושת הקיפוח, הנחיתות והדימוי העצמי הנמוך :

בשיר ג'ינג'י מאת מרים ילן שטקליס הגיבור מתמודד עם צבע השער שאתו נולד. הצבע חושף אותו ללעג, לעלבון, לבוז, לדחייה של חבריו. הגיבור מגיע אף לתלונה לאלוקים שמעצימה את אווירת הנכאים והחולשה בשיר. עד שהילד מבין כי צבע שער הוא צבע זהב, ובגן העדן פוגע את המלך דוד שאף היה בעל שיער כתום.

היחיד המיוחד המעז להיות הוא עצמו למרות הדרישה לאוניפורמיות :

הילדה בשיר 'אני לא ילדה של כיסא מאת שולמית הר אבן, מבקשת הילדה שיקבלו אותה כמו שהיא. הילדה מבקשת הבנה מאביה, ומנסה לשכנע אותו להבין את עמדתה, הילדה ניחנת בביטחון עצמי, ונחישות. האבא רוצה אותה צייתנית, מסודרת ומתנהגת כמו האחרים.

היחיד המיוחד הנכנע לאוניפורמיות ומבטל עצמו :

בשירה של נורית זרחי הציפור **פמפלה**, אשר מבטא את המיוחדות שבציפור זאת כייחודיות, ספונטניות, נטייה ליופי, למוסיקה, לגילוי סקרנות, מה שיוצר את הפרט הבריא והיוצר, אלא שהחברה אינה מאפשרת לה להיות מה שהיא ודורשת ממנה להשתנות לפי המקובל. הציפור אכן משתנה, והופכת להיות אחרת מהבריאה...וללא זהותה! היא פשוט חדלה להיות. השיר מבטא את ההתרסה כלפי החברה אשר גורמת לאובדן פרטים יצירתיים. (גרון 2008)

אחת ממטרות ספרות הילדים העוסקת ב'אחר' היא להשפיע על עמדותיו והתנהגותו של הקורא כלפי ה'אחר' ולהקנות השקפות עולם. המחבר מכניס לתוך היצירה ניסיון חיים, תפיסות עולם, חשיבה מורכבת, לשון וסגנון, מטען תרבותי, ידע וביורפיה, כדי ליצור עולם 'תואם ילדות' המחברת שחוותה את היותה אחות לילד מפגר מפיתה בספר אמינות ע"י תיאור הדמויות והעלילה. גם האיורים המלווים את המלל שבספר מדגישים את השונות, והמוזרות, את הסטראוטיפיות שלו, כילד חריג. (אשכנזי, ארונובסקי 2013)

תוך כדי העיסוק ב'אחר' אנו מתוודעים לנושאים נושקים אחרים כקבלת השונה כפי שהוא, ראיית המיוחד והטוב שבכול אדם, הבעייתיות שבפגיעה בשונה ובאחר, חברות ונאמנות, התבגרות ועוד. התיאור של ה'אחר' מתמקד גם בחיצוניות שלו מזיל ריר מפיו, גם בכישורים מוטוריים בעל איטיות מוטורית, ובעיות קואורדינציה, גם פגיעה קוגניטיבית איטיות קוגניטיבית, תופס לאט. כול בעיותיו אלו גורמות לחברה להביע כלפיו רתיעה, ודחייה.

ביטויי החברה מתבטאים ב:

***אלימות מילולית** : מפגר, לך מכאן מפגר'

***אלימות פיזית** : ריקון דלי מים עליו.

***כינויי גנאי** : תינוק מגודל. טיפש, מפגר,

***חוסר אמונה** : חוסר אמונה שיעמוד במשימת הקריאה בתורה.

סילוק פיזי/התרחקות פיזית : עזיבת הדלת.

הדעה מעט משתנה כאשר עומד במשימה של קריאת ההפטרה בטקס בר המצווה. כלומר הנער מתקבל רק כאשר עומד במשימה למרות חריגותו, הנער חש כלפי עצמו רגשות קיפוח, מסתייג מקרובי משפחתו, חש נחיתות ודימוי עצמי נמוך, וניסיונו המצטבר לימד אותו שאינו מתקבל ע"י האחרים כשווה בין שווים. מעניין להעמיק בדמויות האחרות בסיפור, למשל אחד הילדים בשם מיכאל ניתן להגדירו כאחר במספר מובנים.

מיכאל.

מוצאו : רוסיה.

קוגניטיבית : ילד חכם.

חברתית : מבודד. בעל דימוי עצמי נמוך. בסוף הספר מציע חברות לתמר.

מראה חיצוני : מרכיב משקפיים ולבוש בבגדים משונים.

עיסוק : קורא רק ספרי לימוד.

דימוי : 'חנוך' הופך לילד פתוח יותר.

יחס החברה כלפיו : נע מהתעלמות ועד לעג.

רוני :

מוצא : ישראל.

קוגניטיבית : מחוננת ותולעת ספרים.

חברתית : היפר אקטיבית, משחקת ומתאמנת עם הבנים. מצחיקה החברים, פרועה, משפיעה לרעה על החברות, אך גם מקובלת. חברה בוועד הכיתה, מקורבת ל'מלך הכיתה' מרגישה שונה כיון שיש לה אח חריג.

לימודית : נחלשה מאז גירושי הוריה.

אלון

מוצא : ישראל

קוגניטיבית : תלמיד די טוב.

חברתית : חבר בוועד הכיתה.

ספורטיבית : ספורטאי הכיתה.

תמר.

מוצא : ישראל

קוגניטיבית :

חברתית : שוויצרית ובודדה.

האב :

מוצא : ישראל.

קוגניטיבית :

חברתית :

פסיכולוגית : מתקשה לשאת במציאות של גידול ילד מיוחד, אחר,

האב מכנה אותו 'תינוק מגודלי', כועס עליו, לא מאמין ביכולותיו של הבן, מתנתק ממנו רגשית, רק בלחץ האם מתחיל להאמין בבן ולעזור לו, להעביר אליו אנרגיות חמות של אהבה. להתייחס אליו בחום, בחיבה, האבא עובר תהליך של שינוי, לומד לקבל את השונה, מלמד שיש לראות האחר כמות שהוא, ובכול אחד מצוי הטוב והיפה. בעצם מלמד אותנו סיפורו של נדב כי כולנו 'אחרים' במידה זו או אחרת, גם נדב חריג עקב הלקות הקוגניטיבית שלו וגם מיכאל חריג, אחר עקב השגיו הקוגניטיביים, כולנו צריכים לעבור תהליך של שינוי ולקבל את ה'אחר' על מוגבלותו.

האם שהיא הדמות המקבלת, העוטפת, החומלת, אומרת לנו 'יש לו קצת בעיות מוטוריות, כלומר בעיות בתנועת הידיים והרגליים, זה הכול. הוא לא חס וחלילה, מפגר, הוא גם לא נכה. (ההדגשה במקור) הוא פשוט איטי, וזה בגלל מה שקרה לו בלידה.'

האם עקשנית, מתמידה, לא מוותרת, נדב מצליח במשימה עם השקעת יתר של זמן, ומאמץ, האם הקבלה מותנית בסוג ובעומק המוגבלות ? האם היכולת של תמר האחות להזדהות עם אמירתו של יואל המורה שהייתה לה הזדהות בחיים לחיות עם אח שכזה, מיוחד שכזה, היא אמתית ? נכונה ?

אולי ספר זה מציג את התחושות והרגשות האמביוולנטיות, כלפי האח החריג. בספר החריג מועצם, והוא מוצג ב'יחודו' אולי כדי להשפיע ולהביא לשינוי בעמדות ובהתנהגויות כלפי סטראוטיפים ודעות קדומות כלפי ה'אחר'. (אשכנזי, ארונובסקי 2013)

פוליטיקה בספרות ילדים ונוער.

עולם ספרות הילדים נשלט ע"י מבוגרים. המבוגרים מכתבים את גבולותיו, מעצבים את אופיו, קובעים את תכניו, כיצד יכולים הילדים לבטא את חרותו בתוכו? להביע דעה? לחשוב? להאמין? כיצד יצרו טקסט שישקף את החירות שלהם? בעצם הטקסט שיתכתב יהיה מורכב ממפגשים רבים, מאינטראקציות בין אנשים ורעיונות, והוא מכונן מרחב בין אישי של דיאלוג ושיח.

זהו מרחב פוליטי, הדימויים שנוצרים בו הם חלק משיח ומפגש מתמשך. מרחב ספרות הילדים הופך למרחב פוליטי, מרחב של ריבו, מרחב של שאלות, טענות, ויכוח, הזדהות, עימות, או קבלה.

הספרות הייתה בתחילתה כלי חינוכי, דרך הספרים הבהירה החברה מה רוצה מהילדים, מה צריכים לעשות, מתי, איך, וגם כיצד יהיו לילדים טובים יותר. בנוסף ניסו דרך הספרות שהילדים ישפיעו על סביבתם.

נוכח ההכרה שילדים זכאים לחירות, ושמרחב ספרות הילדים הוא מרחב פוליטי, ושל דיאלוג ושיח, יש לשאול כיצד המבוגרים לא נוהגים בכבוד במיעוט הילדים?

יש הטוענים כי מי שכותב לילדים שייכים במובן זה או אחר לקבוצה 'אחרת', 'למיעוט' כילדים מוכים, מהגרים, פליטים שהיו עניים בילדותם, הומוסקסואליים, או אנשים 'בודדים'. אנשים 'אחרים' להגמוניה השלטת. על המבוגרים החובה להיות חתרניים ביחס לגבולות והמסגרות שמציבה החברה לילדים.

10

אם המרחב של ספרות ילדים מאפשר שיח ודיאלוג, כול אותם תכנים נורמות וערכים אשר יוותרו מחוץ לו נותרים גם מחוץ לאפשרות של הילדים לחוות עליהם דעה. (גורדון, יותם 2013).

אחת מהסופרות אשר מתייחסת בכתביה ובהשקפת עולמה לספרות רדיקלית, ואקטיביסטית היא תמר ורטה-זהבי, אשר בראיונות אתה תוהה על יכולתם של ספרים להביא לשינוי בדעותיהם של אנשים. מבחינתה של ורטה-זהבי, היא איננה כותבת על נושאים בעלי טאבו בחברה.

מהממצאים שגיבשה במחקרה מצאה כי ככל שהילד שונא, ומפחד מה'אחר' כך קל ומהיר לשנות את עמדותיו כלפיו.

הילדים מתוך מנגנון פסיכולוגי מונעים כך שרוצים לשכך חרדות, ולהיטיב את איכות הסביבה הפנימית שלהם. היכולת להגמיש עמדות בגיל הצעיר היא מוגברת. ולכן הסופרת אופטימית בנוגע לשינוי תפיסתי אצל הילדים.

לדבריה התהליך שקורה לאחרונה הופך את הקורא הצעיר מסביל וממודר למפוקח ולפעיל מבנה חוסן נפשי ותקווה. דרך חידוד המודעות לאי צדק חברתי-פוליטי, לומד הקורא כי ניתן לשנות את הסביבה, כאשר השינוי יתבצע בדרכים יצירתיות, ולא אלימות, לקראת עשייה הומניסטית.

תמר בטוחה כי הקריאה תביא לשינוי במציאות, ולבחינת דרכים יצירתיות לכיוון של פתרון הסכסוך. הקריאה תיצור תובנות חדשות, הבנות, ויאפשרו לגיטימציה לשיח חברתי, ולשותפות פעילה בשיח ובביטוייו כמובן בתיווך המבוגר. הקריאה ושיתוף הילדים יביאו להזדמנויות לילדים ולהבנתם כיצד פועלים מנגנוני שליטה בחברה, וכיצד מתקיים מאבק לא אליים. מאבק בעל אופי

של אי אלימות גם בשעה שמתנגדך תוקפים אותך באלימות, ולא לראות במתנגדך אויבים, אלא לנסות לשנות דעותיהם, ולהעבירם לצד שלך. תוך כדי הקריאה בספר מצטיידים הילדים בארגון כלים שמסייע בידם לקראת חברה צודקת יותר. חברה בה לא יתקיימו גילויי גזענות חברה ממותנת יותר. (ורטה-זהבי, 2011).

בספר 'לפחד יש ריח' מתייחסת הסופרת באופן אמיץ וחריג למשפחה שמתמודדת עם ההתנתקות. המחברת לא משתמשת בכוח שלה כמחברת הספר על מנת להטמיע בקוראיה דעות כאלה או אחרות... היא מעודדת את קהל הקוראים לנקוט עמדה, לפקוח עיניים, לחשוב לבד, ולהתבונן במה שנמצא מעבר לגבולות המוכרים, להקשיב לאחר, ללמוד, לשאול, לבחון גבולות ונורמות שבדרך כלל ילדים מתבקשים לעקוב אחריהן בצייתנות. (גורדון, יותם 2013).

במאה העשרים ואחת חל שינוי בתהליך התפתחותה של ספרות הילדים, שכן בזמן זה הותר הקשר האסור שבין ילדים, ספרות, ופוליטיקה. על סף המאה העשרים ואחת החלו לקדם את האוריינות הפוליטית ואת ספרות הילדים הרדיקלית והאקטיביסטית. מגמה זו החלה באנגליה אך הגיעה גם לישראל. נדון כאן במפנה ובמהותו, מפנה המעודד ספרות ילדים בעלת מודעות פוליטית.

עלינו להתייחס לפוליטיקה בספרות ילדים, וכן לבחון את הפוליטיקה של ספרות הילדים, כלומר ההיבט הפוליטי של הפואטיקה של ספרות הילדים, שמקורה ביחסי הסמכות שבין המבוגר, והילדים. ספרות הילדים משתמשת באסטרטגיות פוליטיות הפועלות באופן מניפולטיבי, על מנת להפיץ ערכים המשרתים את האינטרסים של המבוגרים.

'עולם הילדים' משקף לעיתים את האינטרסים של המבוגרים, או את השאיפה לתיקון ילדותם, יותר מאשר את החיים האקטואליים של הילדים במציאות. אך ככל שאנו נכנסים למאה ה-21 אנו חשים בפער בין הספרות הכתובה על הילדים, לבין חייהם במציאות. פער זה מביא לדרישה לתת לגיטימציה לשילוב הפוליטיקה בספרות הילדים.

ילדים כבר אינם מתגוררים בחווה, ובסביבת בעלי חיים, וילדים חשופים למין, אלימות, פוליטיקה, ועוד! הילדים היום זכותם להיות שותפים אקטיביים בהובלת שינוי ותיקון עולם, והיום פחות מגוננים על ילדים, נורמות פואטיות שכיחות הולכות ונתפסות כאנכרוניסטיות.

גם אם בעבר הייתה קיימת ספרות רדיקלית, היא לא הוכרה ע"י האקדמיה, והשיח התרבותי, רק בסוף המאה ה-20 הצטרפו מספר גורמים לשיח הרדיקלי :

*פדגוגיה רדיקלית.

*חקר ספרות הילדים.

*חקר הילדות במדעי החברה והתקשורת.

*מהפכת התקשורת.

*משבר אקולוגי.

*שינויים חברתיים ופוליטיים. (רב תרבותיות, טרור עולמי ומקומי, פירוק המשפחה המסורתית, גלי הגירה, ופליטים, מהפכה פמיניסטית, מאבק על זכויות האדם וגם זכויות הלהט"בים, זכויות הילד, שילוב אמנות באקטיביזם חברתי)

ננסה לבחון את הקשר בין ספרות, ילדים, ופוליטיקה.

1. **תפיסת חינוך רדיקליות ואקטיביסטיות** : ההשפעות הרדיקליות בחינוך, ופדגוגיות אקטיביסטיות קבלה תנופה בארה"ב לאחר שנות השבעים. התפיסה הניחה כי העולם החברתי פגום, אך ניתן להביאו לשינוי, ולהגיע לתיקונו. הילדים יהפכו להיות אזרחים משפיעים, מעורבים, בעלי רצון ואמונה לשנות את העולם, ומעמדם יועצם. חשיבה ביקורתית, מודעות ואקטיביזם חברתי חיוניים לחינוך אישיות עצמאית, פעילה ומשוחררת, החינוך עצמו הוא פוליטי, והילד לומד להתייחס לטקסטים באופן ביקורתי, ומחאתי. התלמיד יוזם, פועל, מסייע למושג ה'ילדות' להפוך התמרה, שינוי, הילד אינו מבודל מחברת המבוגרים. הילדים והמבוגרים הם אינם 2 עולמות דיכוטומיים, ובספרות הילדים הטקסט והפוליטיקה הם לא 2 מושגים מופרדים. חל שינוי בדימוי הילד בספרות. הילד אינו מהווה את חלום הילדות האבוד של המבוגרים, וספרות הילדים אינה רק מפלט תמים ואידיאלי אלא מרחב המשקף מציאות, גם אם היא קשה, הילד פועל לקראת צדק חברתי, לקראת מעורבות.

2. **ספרות ילדים רדיקלית ואקטיביסטית**. במאמר מביאה המחברת דוגמאות מספרות ילדים בארה"ב ובאנגליה אשר מעטה השמרנות נסדק בה והיא מוארת בממד חתרני, לקראת מאבק לצדק חברתי, לשוויון, לשלום, ולהומניזם. מאז שבחינוך הדהדה המגמה הרדיקלית רצו המובילים שתפיסת העולם שלהם תהדהד גם בספרות הילדים. הנוער עצמו שמח למגמה זו שמאפשרת לו גם מקום להזדהות, וגם מהדהדת נושאים מחייהם במהימנות, בתעוזה, בכישרון. סדרות של ספרים יצאו לאור אודות מתקני עולם, ספרות הנכתבת בשתי שפות, ספרות המדווחת על אירועים אמתיים שתוכנם חד-הוריות, מעמדות, מאבק של עובדי הניקיון, שביתה לקראת השגת שכר הולם, מהגרים, ניצחון הממסד העשיר, והנצלני, ניצחון המדוכאים, תיעוד מאבק חברתי, פוליטי, היסטורי, אפילו בגן נחשפים הילדים למושגים של 'צדק חברתי', 'חירות', 'דמוקרטיה', 'שוויון, זכויות', 'הומניזם', 'חשיבה ביקורתית', 'איגוד מקצועי', 'אמת'... דוגמאות רבות הועלו במאמר וכולם הדגישו את העובדה שהיום אין חציצה מלאכותית בין עולם הילדים, ועולם המבוגרים, הילדים חווים את המציאות, והופכים לחלק מעולם המבוגרים שמשמיע קול, שמתבטא, גם אודות קבלת ה'אחר' שהנו לעיתים קרובן העוול שנגרם לו מסיבות פוליטיות, וחברתיות. הילד שותף למציאת הפתרון, ולחשיפת חוויית החיים, והנרטיב השונה שלו, אחת הספרים אף הוקדש לצרכי הפליטים. ספרות רדיקלית לילדים אכן שונה מספרות אחרת לילדים. (משיח, 2014)

על ספרות קווירית לילדים ולנוער בישראל:

התאוריה הקווירית מצביעה על קיומו של קשר משולש בין מין-מגדר-ומיניות, אשר נתפס כקשר טבעי מהעובדה הביולוגית של המין שלנו נובעת לכאורה באופן טבעי, זהות מגדרית שתואמת את המין הביולוגי, ושנובעת ממנה לכאורה באופן טבעי מיניות שמיסודה תשוקה למין השני.

המהלך הקווירי חותר תחת הסדר הזה למען ערעור טבעיותו המדומה במקומות שונים על הציר של מין-מגדר-מיניות.

לפי קזין (2000) התאוריה הקווירית מתארת את הכלכלה והמנגנונים של החריגות. אך הגישה הקווירית אינה מבקשת לרחם על החריגים, אלא ההיפך, מעלה אותם על נס. היא רואה אותם כיצורים חופשיים, השומרים על המסגרות הנתונות. 'האדם הקווירי' אינו חריג אלא חורג ועושה זאת באופן פעיל וללא לאות, וגם אוהב את חריגותו וחודר למרחב הציבורי מעבר למרחב הפרטי של חייו. במרחב הציבורי יתקיימו חריגויות רבות.

חוקרת בשם באטלר (2001) עוסקת בשקרים אשר מלווים מגדרים אשר רתומים לצרכים פוליטיים. כלומר מושג המגדר הופך לנזיל, וחותר תחת המחשבה לפיה זהותו של אדם הינה קשיחה, ואם אתה שייך למין מסוים אתה חייב בהופעה מגדרית האופיינית למין זה. החברה מנסה ל'משטר' את המגדר, להעניש, אך החשיבה הקווירית מאפשרת הפגנה וקבלה של התנהגויות מגדריות הנוספות על אלו המקובלות והמוכרות, ומעצימה בכך את 2 המינים.

אחת החוקרות ויטיג טענה כי הקטגוריות של 'גבר' ו'אשה' הן קטגוריות מדומות שנועדו לאפשר השחתה של עיקרי הפטריארכיה וההטרסקסואליות הכפויה, כלומר עולם שבו ההגמוניה נתונה לגבר הטרסקסואל לבן. אך אם נגיע לספרות הילדים שם אנו מגיעים לעולם הכמיהות, הפחדים והקודים המוסריים של עולם המבוגרים.

בספרות זאת יש קריאת תגר על מושגים הגמוניים כ'משפחה', 'גבר', 'אשה', ויש בה כדי לערער מושגים ויסודות מוכרים, קודים מוסריים הגמוניים, הקריאה בספרות זאת מעלה קונפליקט בשני נמעניה של ספרות הילדים, הקורא הילד, והמבוגר.

המושג המרכזי העומד למבחן הוא מושג ה'משפחה' אשר כולל את זהותם המגדרית של כול אחד מהמינים, אפיונה של המשפחה האלטרנטיבית (משפחה חד מינית, הורה יחיד חד מיני, משפחה של זוג הומוסקסואלי החובר לאשה) כאשר הן מוצגות באופן לגיטימי, וכבעלות נוכחות, ולגיטימציה להתקיימות במרחב. דמויות המבוגרים המתוארות בספרים אלו אינן נענות לתכתיבי המגדר ומציגות הופעה מגדרית חתרנית, הקריאה הינה קריאה מתקנת אשר מעניקה מקום לנטייה החד מינית.

ה'אחר' חודר אל ספרות הילדים ומשקף ערכים אינדיווידואליסטים. הספרות אינה עוסקת בנושאים דידקטיים-חינוכיים או לאומיים-חברתיים, אלא הנושא המרכזי הוא הילד, כאשר בהמשך באו לביטוי גם העליות החדשות לישראל מרוסיה, מאתיופיה, וכן התייחסות לדמות הערבי. הספרות הפכה להיות רב תרבותית ספרות שמעניקה קול ונראות לאוכלוסיות שנעדרו ממנה בעבר.

משיח בספרה 'ילדות ולאומיות' מציינת כי המגמות הלאומיות שיוצגו בספרות ההשכלה והתחייה לילדים, קבלו משנה תוקף בספרות הארצישראלית לילדים. אם בעבר התמקדה הספרות באתוס הציוני הופכת היום הספרות ממדומינת לאותנטית ודנה היום בשיח הרב תרבותי בישראל, על המורכבות שבו. ההכרה באינדיווידואל פותחת פתח להרחבת העיסוק בדמות ה'אחר' ולחלחול תמות פמיניסטיות וקוויריות אל ספרות הילדים והנוער בישראל.

במחקריו של קמה מצא כי קיים פער משמעותי בין ההישגים התרבותיים, החקיקתיים, והפסיקתיים של קהילת הלהט"ב הישראלית לבין תהליכים ברובד הפרטני. עד שלהי שנות השמונים היה זה **עידן ההיעדר** שבו לא הייתה נוכחות של הומואים במרחב הציבורי הישראלי, למולו **בעידן הנוכחות** (ההדגשים במקור) שחל מהעשור התשיעי בו זכתה הקהילה לייצוג מרשים, בפוליטיקה, באומנות יחד עם כניסת תמות קוויריות למערכת האמנותית/תקשורתית.

ואכן אם נסתכל בספרות הילדים נראה כי משנות השמונים בעת המעבר מעידן ההיעדר לעידן הנוכחות, החלה להתערער, התפיסה ההטרסקסואלית הכפויה אשר כופרת בקיום הקווירי ואינה מאפשרת לו להתקיים במסגרת ספרות הילדים. הופעת התמות הקוויריות הן הודות ל-4 מגמות שקרו :

ממד לוקאלי : התערערות האתוס הציוני מאפשרת כתיבה ביקורתית והכנסת נושאים חדשים שלא נידונו בספרות הילדים המגויסת (מיניות, זהות מינית, ...)

ממד פואטי : הדיון אודות מין נעדר מספרות הילדים, 'שקט טקסטואלי'...הספרות מתעלמת מדיון אודות מין, מיניות.

ממד היסטורי : מרגע שהומוסקסואליות הוצאה מהלקסיקון הפסיכיאטרי, ויש לה נראות בישראל, בחברה, בשיח הציבורי, במאבק המשפטי, היא מולידה יחס חדש אל התופעה, ומקדמת את תפיסתה כלגיטימית. עובדת היותם של הומוסקסואלים רבים מקיימים תא משפחתי חד מינית יוצרת צורך ליצור ספרות אשר תסביר לילדיהם את מבנה המשפחה בה חיים.

ממד חינוכי-מערכתי : אם בעבר הופיע הנושא הלהט"בי כבדרך אגב בתכנית הלימודית, והתייחס להיבט הבריאותי עקב האיידס, ולחולי מה שעודד הומופוביה, משנת 1995 מוצג הנושא אחרת. הוצאו ספרים כ'כישורי חיים', והוכר ארגון הנער הגאה 'איגי' ועוד.

במאמר זה בוחן המחבר את האופן שבה נטמעות בספרות הילדים תמות קוויריות, המחבר דן במספר שאלות :

1-האם התמה הקווירית היא תמה מרכזית או משנית בעלילה ?

2-האם הנושא הקווירי מוצג בצורה ברורה או משתמעת ?

3-האם הילד חווה את השדר הטקסטואלי בדומה לנמען המבוגר ? או שהיוצרים בחרו לתת משמעויות שונות לשני הנמענים אשר אולי גם סותרות את מגמתה המוצהרת של היצירה שהוא קידום הרעיון הקווירי.

4-האם היצירה מקבלת את הקיום הקווירי או שמציגה אותו לשם גינוי ? לשם הוקעה ?

נדון כאן בכמה אופנים של היצירה :

1-ספרות קווירית משתמעת. כאן נדון ביצירות אשר מציגות תמות קוויריות העולות באופן עקיף מן היצירה. כלומר היצירה דנה באירוע אותו חווה הילד, הרפתקאה, קושי בבית הספר כאשר מתוך תמת העל נובעות אמירות קוויריות הנקשרות בגיבור או בדמות המשנה. בספרות מעין זו נעשה ניסיון לרכז את הנושא, יש כאן הססנות של המחבר בנוגע לקידום ספרות קווירית.

ביצירות אלו אנו פוגשים את הבדידות, הקונפליקט, אך גם את ההשלמה, הפגנת הסולידריות עם האחרים,

ספרות קווירופובית : קריאה פמיניסטית מתחלקת ל-4 סוגי טקסטים :

'הגמוניים' : טקסטים שבהם מערכת נורמטיבית שמדירה לשוליים כול מה שלא הגמוני.

'חתרניים' : טקסטים בעלי מסר כפול, יש מסר ומסר הפוך שאינו נענה לצורכי המרכז ההגמוני ומעמיד לו אלטרנטיבה.

'הגמוניים המעמידים פני חתרניים' : טקסטים המייצרים ייצוג כפול של נורמות פמיניסטיות, כך שהמסר החתרני מתבטל.

'פמיניסטיים' : טקסטים אשר הערכים הנשפטים בו אינם נחשבים לשליליים, החוויה הנשית מוצבת במרכז, הקורא לא נדרש להילחם בטקסט כדי לחלץ ממנו ערכים הפוכים, אלא מזהה אותם, ומאתרם בטקסט.

מבחינת התמות בספרים הראשון התמה הקווירית היא משנית לעלילה, במרכז מתואר הקשר של הצב עם הילד, האימהות הן ברקע, משניות לעלילה. בספר השני התמה הקווירית היא בהחלט מרכזית, דומיננטית, עיקרית, מהווה את מרכז העלילה, הנושא הקווירי בספר הראשון מוצג באופן עקיף, צדדי, אך באופן מובהק וענייני, ובספר השני מוצג באופן ברור, ללא התחמקות, בצורה מפורשת, ישירה, אין לאן לברוח, ללכת, המציאות מוגשת לקורא בכול העוצמה, עם שמות מפורשים, לא שחקנים, ולא דמויות שוליות. בספר הראשון המסר אולי מעט מובלע, ועקיף מבחינת הילד, ולמבוגר המסר מובן, חד משמעי, עוטף את העלילה, את תהליך התפתחות הקשר, בספר השני גם המבוגר וגם הילד חווים את הסיפור, את מגילת הקשר החד מיני, את החיים כפי שהם, ללא כחל ושרק, אמיתיים.

הסיפורים נכתבו מתוך אמפתיה, אהדה, והכרות עמוקה של הנושא, הכרות אישית, משפחתית ומעבירים מסר של קבלה, של נורמליות, של חיים שאפשריים גם בזוגיות, ובהורות חד מינית. בספר השני אפילו הסבתא מקבלת, חיה, שותפה בהוויה החד מינית. בספר הראשון ההתרחשות היא בחוץ, ובספר השני בבית, ב-2 המקומות יש קבלה, חיבור להוויה הקווירית.

ניתוח 2 ספרי ילדים :

ספר 1 : 'הסיפור על תכלת הצב ועל ילד מחמד'

כתבה ואיירה : תהילה גולדברג.

הוצאת פשוש.

ללא שנה.

הספר מנוקד.

ללא מספר עמודים.

הספר מתאים לדעתי לילדי הכיתות הגבוהות של הגן, ולכיתות הנמוכות של בית הספר, א-ב. הספר מספר את סיפור החברות של צב, ושל ילד צעיר אשר כול אחד מהם חי עם 2 אימהות. הסיפור החד מיני משולב בתוך עלילה אחרת, זה לא כול הסיפור הקשר בין האימהות, הדמויות המרכזיות הן הילד והצב.

מעניין או שאולי ברור שהמחברת בחרה בצב שביתו מוסתר, מוחבא בתוכו, לא חשוף לעיני כול, יש לו שריון גדול, מקום טוב להסתיר, להחביא סוד.

בספר איורים רבים כאשר בעצם הכתוב נכתב על רקע האיורים ומשתלב בו, ניתן לדעתי לומר כי האיורים הם הדומיננטיים בספר, ומספרים גם ללא מילים את הסיפור. לכן הספר יכול להתאים לילדי הגן.

בספר אין שנה ואין עמודים, מעין תחושה שמדובר כאן בסיפור שהוא לא שייך לזמן מסוים, לתקופה מיוחדת, כאילו מעל לזמן.

גם חסרונם של מספרי עמודים, כאילו אין משהו תחום, שבה והולך, שמתחיל ונגמר, אלא היינו כאן מאז ומעולם וההוויה תמשיך עוד...לא תקטע. הספר מתחיל בהווה ומתקיים לעתיד.

ע"פ שם הספר אי אפשר לדעת על איזה נושא מדבר, למה מתייחס, על מה דן, ולאיזה אוכלוסייה נכתב, ותוכנו. רק בכתוב בעטיפה האחורית מתברר הנושא. על הספר כותבת סופרת הילדים גלילה רון פדר עמית, ובחריזה שירית מתארת אותו מיריק שניר. כלומר יש גושפנקא מ-2 אושיות של ספרות הילדים.

השם הנבחר לצב הוא תכלת, שם זה מתקשר אצלי אסוציאטיבית לשמיים, לתכלת שבמרום. השמיים נמצאים למעלה, רואים רחוק ולוכדים במבטם מציאויות חיים נוספות, אחרות, שונות, השמיים כמו פורסים את חסותם על כולם, מקבלים גם את השונה, יש בתכלת משהו טהור, אמת, לא מזויף, תכלת רואה את המציאות האחרת, וגם היא בסדר, גם היא מתקבלת.

בתחילת הסיפור מסופר לנו שתכלת חי עם האימהות שלו, ועם האחיות והאחים שלו, כלומר כמו משפחה נורמטיבית, רגילה, לא 'אחרת', האיור תומך בתיאור המילולי, והאימהות שלו מחזיקות ידיים, כאשר האחים מתרפקים עליהן. תכלת אוהב לשחק במחבואים ולפטפט עם משפחתו,

בעצם מה שכול ילד רגיל נורמטיבי עושה בחייו, משחק המחבואים לדעתי מכניס סקרנות, מה יגלה תכלת במשחק המחבואים ? את מי ימצא ? ימצאו אותו ? יגלו אותו ? יש כאן משהו מסתורי, נכנס מתח לחיים. ובסיפור לאט לאט דמותו של תכלת הצב גדלה, גדלה והולכת.

צבעי האוירים בספר מורכבים מצבעים מאד נעימים, רגועים, נותנים ומעניקים תחושה של רוגע, נעימות, ביטחון, שלוה, כאילו מהמציאות רגועה, בטוחה, מחזיקה.

כאשר תכלת על העץ רואה לפתע 2 אימהות עם הילד הקטן שלהן, שותה שוקו. כאן אני בוחרת להתעכב מעט ולומר, דבר ראשון ילד ששותה שוקו זהו דבר מאד רגיל, בהוויית הקיום של ילדים, כלומר גם הילד עם 2 האימהות שותה שוקו ומקבל את צרכיו הקולינריים, ילדיים. אך מעניין היה לי לחשוב האם צב אחר היה מבחין במציאות האחרת של 2 אימהות עם ילד ? האם צב אחר היה שם לב לדינמיקה שמתרחשת כאן. 2 אימהות עם ילד, ילד עם 2 אימהות. האם יש לצב שלנו משקפיים מיוחדות, 'אחרות', זכוכית מגדלת, נטייה לראות את השונה, הבנה, רגישות מיוחדת.

ובאיור אחת האימהות עוטפת את האם השנייה, כתף נוגעת בכתף, אחת האימהות מחזיקה את הילד, והילד נשען על שתיהן, אחת האימהות יחפה, אולי ביטוי לביטחון, לתחושת 'בית', ובעצם אולי יש כאן ביטוי למפגשי 2 'אחרים' תכלת והילד הקטן ? הזדהות חווייתית עמוקה בין הצב והילד הקטן שחיים ונהנים מאותו מרקם, מבנה משפחתי. הזדהות ? תחושת קרבה ? חום ?

גם חולצתו של הילד בצבעי תכלת, כצב, יש להם משהו משותף ? חוויית חיים משותפת ? אותנטית ? ואכן תכלת הצב מוקסם מהילד, זהו הקסם שמצא במשחק המחבואים ? תכלת יורד מהעץ, רץ מהר... מנסה כאילו לתפוס, ללכוד את היצור שאולי יבין אותו יותר מכולם, שיש להם סוד משותף ? גילוי משותף ? תכלת רץ לאימהות שלו, האם יספר את סודו ? האם יחלק אתן את מה שחפץ לבו ?

'מצאתי ילד'! (ההדגשה במקור וכן הגודל)

הילד קטן ומתוק ומתאים לו, אולי גם בשל גודלו, ומתיקותו. הצב רוצה לגדל את הילד, שיהא עבורו ילד מחמד. ממש היפוך תפקידים, בד"כ הילד הוא זה שמגדל חיית מחמד ! האם הוא מרגיש וותיק במעמדו ? אחד שיודע כבר מה זה לגדול במשפחה עם 2 אימהות ? בתמונה השפירית שפגשו האימהות גם היא בצבעי תכלת, בוחנת את הצב כשהוא עומד עם 2 האימהות שלו, תכלת מתקרב לאימהות ולילד שעדיין שותה שוקו, 'נכון ? נכון שהוא מתוק ?' אמר תכלת בגאווה. מצאתי אותו לגמרי בעצמי.

תכלת גאה על הגילוי שלו, והמחברת בוחרת גם במילת הגאווה שמהדהדת את המשפחה החד מינית. תכלת מדגיש עד כמה הילד מתוק, אולי בבחינת מתן לגיטימציה לכך שגם במשפחה שכזאת הילד יכול להיות מתוק.

תכלת רוצה לאמץ את הילד, והאימהות אומרות ש'ילדים מעדיפים לגדול עם המשפחה שלהם', יש כאן לדעתי מתן לגיטימציה לכך שהמשפחה שלו בסדר... הוא לא רוצה לעזוב את המשפחה שלו... הוא מרגיש שיש לו משפחה, שהמשפחה שלו מספיק בסדר... אין סיבה שיעזוב את המשפחה שלו... אולי רוצה גם לעודד, לקבל אישור לטיבה של משפחתו ? של מבנה המשפחה שלו עצמו ?

האימהות משוחחות עמו, ראשן רכון לעברו, השפירית עדיין ברקע צופה במשפחת הצבים. כאשר מתקרבים, גם הילד מבקש לעצמו לקחת את הצב לשחק אתו ולשמור עליו, ושיהיה רק שלו... וגם כאן אומרת אחת האימהות ש'צבים קטנים מעדיפים להיות עם המשפחה שלהם'. הילד אוחז בידיה של האם, האם משירה מבט לילדה, יש תחושה שהעיניים שלהם נפגשות. תמונה שמסדרת אינטימיות אימהות, ילד ואימא, אימא וילד.

הילד נעצב, רצה לשחק עם תכלת, להקריא לו סיפור לפני השינה (איזה סיפור היה בוחר?), והאימא השנייה מציעה לו שיהיו חברים. יש כאן שדר נוסף, 2 האימהות הן כמו 2 הורים, שתיהן מתקשרות עם הילד, שתיהן נענות למצוקותיו, כמו 2 הורים במשפחה נורמטיבית.

גיא ותכלת סוף סוף נפגשים, אחרי הכרות מהמבט, מהעץ למעלה, אחרי האכזבות שבעצם אף אחד מהם לא הולך לעזוב את משפחתו ולהצטרף למשפחת החבר, והחברים מחליטים לטפס על עצים. האם מה שרואים מהעץ הוא יותר נכון? יותר אמתי? יותר מדויק? הרי אם תכלת לא היה מטפס על העץ ומגיע למרומיו, לא היה רואה את גיא?

4 האימהות מלוות אותן במבטן.

4 האימהות יושבות יחד על הספסל, יש מגע גופני בינן, יד מלטפת יד, מבטן צופה אל זוג החברים. 4 אימהות הן גם 4 האימהות שהיו לנו... מושג של עמנו...

והספר מסתיים במילה 'וחיכו'.

וחייכתי.

מעניין מאד שנבחרה חיית המחמד צב, יש לו שריון אדיר, לא רואים את הבית שלו, מה יש לו בפנים, יש בו קשיחות,

הצב הוא האובייקט הבוחר את הילד, מין היפוך תפקידים, הילד הוא חיית המחמד שלו, ישנה חברות שמתפתחת בין הצב והילד, כאילו שזו מערכת יחסים רגילה, טבעית, זורמת, מתקיימת.

לא צריך לתת הצדקה מיוחדת למערכת היחסים הזאת, החד מיניות נתפסת כרגילה, נורמלית, מתקבלת, כאילו מערכת טבעית לא סנסציה מיוחדת, פלאית, חריגה, שונה, בספר זה מתקיימות 2 מערכות יחסים של חד מיניות, ועוסק במערכת חד מינית של 2 אימהות.

הצב והילד הן גם מערכת שהיא לכאורה לא טבעית, שונה, ילד וחיית מחמד, אך מתקבלת ומסופרת כאילו היא מערכת טבעית, זורמת, מתקיימת, מתאפשרת, מאופשרת.

ספר 2 :

האבאים של גל ונועה.

המחברת : שוש פנקס.

איורים : חוליה פיליפונה-ארוז.

עריכה : טלי כוכבי.

עיצוב הספר והעטיפה : אודי טאוב.

הוצאה : רימונים.

שנה : תשע"ב 2012.

מ"ס עמודים : 21.

הספר מנוקד.

הספר מתאים לילדי הגן, עוסק בילדות בגיל הגן, והשפה תואמת את גיל זה.

מאחורי הספר נכתב כי מתאים לגיל 3-6.

הספר מוקדש לנכדותיה של המחברת, גל ונועה. כלומר זהו סיפור אמתי, סיפור שהתרחש במציאות, סיפור שלא הומצא, זהו לא סיפור דמיוני אלא סיפור שהיה באמת. הספר מעביר מסר שה'אחרות', שההורות השונה, הייחודית, יכולה להתקיים במציאות, שהיא לא מופרכת, שהיא מבוססת, ושיש גם שמחה, אושר של יחד, יצירת משפחה בתחום של ה'אחר', ה'שונה'. בתחילת הספר מסבירה המחברת מדוע כתבה את הספר. יש רציונל ברור, בטוח, מין סיפור הצלחה.

על הכריכה האחורית מצורפת המלצה של פרופ' יולי תמיר, שהייתה שרת החינוך לשעבר, היא מדגישה ש'מדובר כאן בסיפור על משפחה מאושרת...ללא צורך להצטדק. מתואר בו בית מחבק ומשתף...והחברה הישראלית זקוקה לספרים כאלו : משוחררים, לא מגמגמים, שמשדרים את האושר שחש כול מי שבחר לגדל ילדים...וללמד אותם לכבד כול אדם צעיר או מבוגר.

בפתח דבר שכותבת המחברת, הסבתא, היא מספרת על כך שנכדותיה נולדו בהליך פונדקאות לזוג ההורים, שאחד מהם הוא בנה. המחברת רוצה באמצעות הספר להביא למודעות הילדים את הליך הפונדקאות שמאפשר להרבה זוגות לממש את יכולתם ולהיות הורים. הספר מתחיל בהווה אך הולך אחורה אל עבר, אל המקום שמשם הכול החל.

הסיפור מתחיל להתרחש בגן הילדים, בעת שאחת התאומות מציעה לחברה בגן לשחק ב'אבא ואבא'. מבחינת החברה מציאות כזאת לא קיימת, אפילו שאצלה במשפחה זו המציאות. נראה כי הילדה מציגה זאת בטבעיות, אלא שעוד ילד (בשם נבות, גם שם לא כ"כ נפוץ...) מעיד כי לא שמע על משפחה עם 2 אבות.

יאין בעולם דבר כזה,

אף פעם לא שמעתי על משפחה עם 2 אבות.

בנים הרי לא מתחתנים עם בנים.

חתנות זה תמיד לכלות ולחתנים!

אלא שנחלצת לעזרתה חברה מהגן ששמעה על בית עם 2 אימהות. חשבתי שמעניינת ההכללה שעשתה הילדה בין משפחה עם 2 אבות, ומשפחה עם 2 אימהות...

אנו עדיין בתוך גן הילדים, האיורים מאד צבעוניים, הרקע צהוב (אולי שמש ? מאירה ?)
משחקים, עגלת סופר, בובות, כלי עבודה, והילדים מנסים להבין מהי חלוקת העבודה במשפחת
החד מינית,

אחת התאומות מתנדבת להסביר לחברים, איך נולדו, מה קורה במשפחה שלהן, איך מתמודדים,
והילדים סקרנים. ה'אחר' מעורר סקרנות, יש הרבה אי וודאות, השוני מספר כר נרחב לדמיון,
להשלמת הפאזל. מעניין שהילדים בגן רוצים לדעת פרטים מעניינים אך לא פוסלים את המבנה
המשפחתי החדש שנחשפו אליו.

וההסבר :

במשפחה שלנו יש 2 אבאים,

יש להם שמות וגם כנויים.

אבא אחד ששמו איתי

הוא בשבילנו אבאיתי

ואבאיו – מובן מאליו

זה הכינוי של אבא יואב!

כלומר כמו שלהורים בכול משפחה יש כינויים ושמות, גם כאן, והכול מובן מאליו. התאומות
הפנימו את ה'רגילות' ובמבנה המשפחה שלהן, מבחינתן זאת משפחה רגילה. רק עכשיו אנו
פוגשים את כול המשפחה, האבות והתאומות. כול אבא מסתכל לעבר בת אחרת, ומלטף אותה
בידו, הכלים ברקע שטופים (כמו אצל כול משפחה ?), האבות מספרים על ההכרות שלהם ועל
רצונם להתחתן. אלא שזה לא היה קל, ורק בקנדה התגלתה דרך שונה. כלומר יש כאן מקום
לאחרות, ולמימוש עצמי גם אם הדרך תהיה שונה. לאחר החתונה רצו להרחיב את משפחתם,
וידעו שזו משימה מורכבת... ברקע אנו רואים תמונות ממוסגרות של 2 האבאים בקנדה, וכהורים,
מועבר לנו מסר שגם ה'אחרות' גם המבנה השונה אפשרי.

האבות מספרים על התהליך הרגיל שבו באים ילדים לעולם, ועל התהליך כאשר מדובר בשני
גברים. ב-2 דפים אלו הרקע הוא דפי חשבון. מדובר כאן על תהליכים רפואיים, על גוף האדם,
חישובים, רופאים, זרעים, ביציות... יש כאן עוד אנשים שמסייעים בתהליך, עוזרים לשפתה של
המחברת. התאומות נוכחות גם בדפים אלו, הן חלק מהתהליך, חלק מהסיפור, אולי חלק
מהניסיון להתוות את הסיפור, לבנות את ההבנות. יש כאן גם סיפור כפי שמספרים הורים.
הטרוסקסואליים לילדיהם. והתמונות של הדמויות בעמוד זה שמחות, צוחקות, מביאות מתנות.
האבות לוקחים את הבנות למיטה, פיהם רוכנים על הבנות, על הכיסוי מיטה של הבנות מצוירים
לבבות, וכוכבים, הם אדומים, בחדר וילון ומתוכו נשקפים כוכבים וירח, ועל אחת המיטות חתול.
הבגדים של הבנות והאבות צבעוניים,

זהו סיפור אמתי, מציאותי, תיעוד של מציאות שקרתה באמת, בניגוד לספר הקודם שדבר על
מציאות מדומיינת, שנטוטה ע"י המחברת.

אח"כ חשבתי כי בחרתי 2 ספרים שלא נכתבו ע"י סופרים/ות מקצועיים, אלא ע"י נשים שמחברות לקהילה הלהט"בית.

וגם מעניין שבשני הספרים שולבו בעלי חיים, ליד הילדים, צב וחתולות.

הצב היה השחקן הראשי, טווה את העלילה.

סיכום :

למדתי דרך תהליך כתיבת העבודה שספרות הילדים אינה חפה מהשפעות פוליטיות, ולאומיות, חברתיות, וציבוריות, והיא אינה מנותקת מההוויה החברתית, בחברה בה מתקיימת.

ספרות הילדים משתנה בהתאם, נוקטת עמדה, ומגיבה לשינויים הפוליטיים והחברתיים.

ספרות הילדים היא ראי, למה שקורה בחברה, ותהליך ההכרה במעמד הילד, והעצמתו, תופסת לה מקום בכתובים, בסיפורים ובספרים לילדים ועליהם.

נושאים שהיו בעבר בגדר טאבו, בגדר אסורים לדיבור ובטח לילדים פורצים היום אל קדמת הבמה ומקבלים חותמת, אישור מהממסד שיש גושפנקא להכניסם.

הספרים נמצאים בספרייה אקדמית, חשופים לעינם של סטודנטים לחינוך, ולילדים השואלים בה ספרים.

הספרים על ספרות חד מינית הם חלק מהאוסף האקדמי.

אשכנזי, אורנה, ארונובסקי, דוד. (2013). ייצוגי ה'אחר' בספר "רק שלא יגיד את המילה הזאת" מאת יעל נאמן-ברק (הקיבוץ המאוחד, תשע"ב). *ספרות ילדים ונוער*. ע"מ 91-101.

גרון, רבקה. (2008). כל אחד יחיד ומיוחד – קבלת האחר באשר הוא השתקפות הנושא בספרות ילדים ונוער. עיונים בספרות ילדים. 18. המכללה לחינוך ע"ש לוינסקי. ע"מ 18-28.

גרין-שוקרון, רננה. (2006). להשמיע את קולו של האחר. *עיונים בספרות ילדים* 124. ע"מ 18-21.

ורטה-זהבי, תמר. (2011). האם בכוחה של ספרות לחולל שינוי חברתי/פוליטי? על הספר מרטין: סיפור חייו של מרטין לותר קינג. *ספרות ילדים ונוער* 132. ע"מ 61-65.

משיח, סלינה. (2014). פוליטיקה בספרות ילדים ונוער: ספרות רדיקלית ואקטיביסטית. *ספרות ילדים ונוער* 137. ע"מ 78-95.

משיח, סלינה. (2014). תמר ורטה-זהבי: סופרת ילדים רדיקלית ואקטיביסטית. *ספרות ילדים ונוער* 137. ע"מ 151-155.

פלך-פרץ, סמדר. (2014). האחר הוא אני – האומנם? עיון בספר הילדים "אריה הספרייה": מפתחות להוראה בכיתות היסוד. *ספרות ילדים ונוער* 136. ע"מ 65-77.

רודין, שי. (2014). "אגדה על שני נסיכים": ספרות קווירית לילדים ולנוער בישראל – בין ספרות קווירופובית וספרות קווירית משתמעת. *ספרות ילדים ונוער* 136. ע"מ 33-66.

יותם גורדון: (2013). הפוליטיקה של ספרות הילדים – גבולות החירות בספרות ובמציאות. רשימה המבוססת על הרצאה שנתנה בכנס 'הפנקס' השני. נדלה ביום 26.7.2015.

[http://ha-](http://ha-pinkas.co.il/%D7%94%D7%A4%D7%95%D7%9C%D7%99%D7%98%D7%99%D7%A7%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%99%D7%9C%D7%93%D7%99%D7%9D-%D7%92%D7%91%D7%95%D7%9C%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%97)

[pinkas.co.il/%D7%94%D7%A4%D7%95%D7%9C%D7%99%D7%98%D7%99%D7%A7%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%99%D7%9C%D7%93%D7%99%D7%9D-%D7%92%D7%91%D7%95%D7%9C%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%97](http://ha-pinkas.co.il/%D7%94%D7%A4%D7%95%D7%9C%D7%99%D7%98%D7%99%D7%A7%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%99%D7%9C%D7%93%D7%99%D7%9D-%D7%92%D7%91%D7%95%D7%9C%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%97)

